PAPÍRSZELETEK

NÉMETH ISTVÁN

A városba menet egyszer csak valami megérinti jobb felől az arcomat. Valahonnan nagyon ismerős nekem ez az érintés. Önkéntelenül mosolyra derít, olyan magamban való mosolygásra, ahogy álmukban a gyerekek mosolyognak édesanyjuk érintésére. Olyan jóleső érzés fut át rajtam, hogy hatására egy pillanatra még tán a szememet is behunyom. Ezt is csak magamban. Úgy teszek, mintha behunynám. Valahol otthon járok, egy régi, ismerős utcában egy régis-régi nyárban. Délelőtt van, akárcsak most. És alighanem vasárnap. Az ünnep szelídségével telt a levegő, az ünnep fényével és nyugalmával. Az utca, amelyen haladok, tökéletesen olyan, mint hétköznapokon s mégis tökéletesen más: ünneplőbe öltözött. Talán csak azért, mert tudom, hogy ünnep van, meg azért, mert a templomba tartok. Valami megérinti az arcomat. Anélkül, hogy valaha is megfogalmaztam volna, mindig erre az érintésre vágytam. Még gyermek vagyok, egy ünneplőruhába öltöztetett kisgyerek. Otthon vagyok. Ezt az otthont ugyan nincs mihez hasonlítanom, mert mindig és állandóan otthon vagyok, ugyanabban az utcában, ismerős házak között, ismerős fák alatt, a járda is ismerős, amelyen haladok. Tehát otthon vagyok, s ha az érzéseimnek nevet tudnék adni, meg tudnám azokat határozni, azt mondanám, hogy teljes biztonságban vagyok, feltétlen biztonságban, ahogyan az anyaméhben érezhettem magam. Ettől meg attól, hogy valami megérintette az arcomat, valamint attól, hogy tudom, vasárnap van – és ezt behunyt szemmel is látom – miközben a templomba tartok ünneplőruhában, ugyancsak ünneplőbe öltözött is-

merős házak között, ez a biztonságérzet, ha lehet, még csak erősödik bennem, bár nem erre figyelek, ez csak úgy mellékesen, valahol a tudatom mélyén öntudatlanul bennem van, hiszen gyermek vagyok még, ebben a pillanatban egy gondtalan, boldog kisgyerek. Ezt az öntudatlan boldogságot idézte fel bennem egy pillanatra városba menet az a valami, ami váratlanul megérintette az arcomat. Az a valahonnan annyira ismerős puha meleg napsugár. Az a régi-régi. Annak a napnak az aranysugara, amely egykor reám ragyogott, azok felett a fák, házak és utcák felett, ahol úgy voltam boldog, hogy erre gondolnom sem kellett, hiszen benne úsztam, egy voltam vele. Most, annyi év után beképzelem magamnak, hogy ugyanez a „kéz" érintette meg az arcomat, amikor megszülettem. Amikor világra jöttem. Akkor is sütött a nap. Akkor is ez a nap.

*

Kétéves lesz. Szavakat, értelmes szavakat kimondani még nem tud, de bizonyosakat már fölismer, mondatokba szőve is fölismer. Ha például azt hallja, hogy lent a téren sok *autó* van, máris fújja: du-du-du-du! Megvan a saját – hangutánzó – szava a mosógép motorjának a zúgására, a lovacskára már akkor is, ha annak csupán a patájának csattogása jut el a fülébe, a labdára, a vízre, de még arra is, hogy ha az apja egy korty sör után jóízűen fölsóhajt. A hinta-palintát már-már hibátlanul kiejti, persze j-vel. Szóval tanul a gyerek. Sőt van, amit már meg is tanult. Nem szavakat, amelyek még ellenállnak nyelvecskéjének, hanem például azt, hogy mire való a kulcs s hova kell behelyezni, ha nyitni vagy zárni akarjuk vele az ajtót. Mondhatnám, hogy korához képest fejlett emlékezőképességgel rendelkezik, nem úgy, mint a nagyapja, aki az öt perce letett szemüvegét hiába keresi, aminthogy a jó ismerőse nevét is, akinek pedig sürgősen telefonálni szeretne. A hetvenkettő helyett a mindössze kétéves kora felé tartó unoka emlékezőképessége bámulatosan friss, nemcsak akkor, ha ezt a tökéletesen elmeszesedett aggastyánéhoz hasonlítjuk, akkor is, ha aktív, fiatal politikusokéhoz, történészekéhez s egyéb gyakorlott és gyakorló feledékenyekéhez. Jó három hónappal ezelőtt, tehát úgy másfél éves korában járt utoljára abban a házban, ahol a hinta-palintát kezdte tanulni s ahol elfáradván a sok tanulásban a csicsi babához készülődött. A délutáni alváshoz. A nagymama annak rendje-módja szerint elkészítette az ágyacskát, elsötétítette

a szobácskát s lefektette a Stefánkát. Negyed esztendő elmúltával, amikor Stefánkáék újra hazalátogattak nagymamáékhoz, s a kicsi emberkét, az immár majd kétéves legénykét ebéd után elnyomta az álom, fogta a nagymama kezét, s húzta a felé a szoba felé, ahol őt három hónappal előbb ugyanez a nagymama lefektette! Hát ez egészen természetes, mondanák erre a mindentudó szakemberek, nagyapa viszont nem mindentudó, képtelen belelátni ennek a kicsiny emberkének a lelkébe, akiben pedig már alakulnak a szavak, fogalmak, amelyeket nemsokára ki is tud majd mondani, s amelyeket bárcsak mindig úgy mondhatna ki, hogy ne csak neki magának teljen bennük öröme, hanem szűkebb s tágabb környezetének is.

*

Arra ébredek, hogy valakiket csiklandoznak az ablakom alatt. Föltápászkodom, félrehúzom a függönyt, az utcai lámpa alatt három csitri meg egy hórihorgas, meszelőnyél fiatalember, aki oly mohón szívja a cigarettáját, ami egyenesen elképeszt. A füstöt hol az egyik, hol a másik lány arcába fújja. Ettől a boldog sikongás. Hogy a fiatalember szemmel látható élvezettel csinálja azt, amit csinál, még megértem, de hogy mi a már-már kéjes élvezet abban, hogy valaki közvetlen közelről az arcomba fújja a cigarettafüstöt, fölfogni nem tudom. Hacsak nem valami különös szexualitást vált ki abból, akinek a (bizonyára) bódító illat az arcába csap. Tulajdonképpen nem is ez érdekel. A figyelmemet a fiatalember köti le, aki a lányok előtt rángatózik, és villámgyors egymásutánban szippantgat a cigarettájába. Őrjítő szenvedélyességgel. Beleszippant, a füstöt villámgyorsan kifújja, s máris újra a szájában a cigi, beleszippant s máris fújja a füstöt, fújja a sikongó lányok arcába, s ezt addig csinálja ilyen őrült tempóban, míg a csikk a körmére nem ég, akkor eloltja, leguggol a közelében parkoló fekete gépkocsi elé, percekig farkasszemet néz vele, majd hirtelen talpra szökik, kinyitja a kocsi ajtaját, beül, bekapcsolja a rádiót, rövid ideig bömbölteti, hirtelen elzárja, vár. A lányok a kocsi orra előtt egymás felé fordulva csevegnek, úgy viselkednek, mintha sem az autóhoz, sem a benne ülő fiatalemberhez semmi közük nem lenne, ahhoz a fiatalemberhez, aki az előbb még mindhármukat egyszerre hozta eksztázisba, akik a cigarettafüstből – ami nem biztos, hogy dohány füstje, meglehet, éppen fű füstje volt – és a „füstölés”

közben előadott mutatványától szeplőtelen fogantatásba estek, nos a három grácia tudomást se vesz nyilvánvaló barátjukról, aki már türelmetlenül veregeti tenyerével a kormánykereket, majd nyomatékként a duda gombjába is belevág, mire az ifjú hölgyek kelletlenül a kocsihoz fáradnak, unottan beülnek, magukra csapják az ajtókat, felbúg a motor, a fekete párduc kifarol a parkolóból, s ahogy kikanyarodik az útra, felsikoltva megugrik, mint akit puskából lőttek ki, s rohan a sötét éjszakába. Mielőtt visszadőlnék a vackomra, megnézem, hány óra. Éjfél múlott. Istenem, sose virrad meg, már megint kiverték a szememből az álmot. Nehéz, álmatlan éjszaka következik. Nem véneknek való, akik tágra nyitott szemekkel is már csak rémálmokat látnak.

*

B. kaszálja előttem az aszfaltot bambusz görbebotjára – gamósbotjára! – támaszkodva, szokásos délelőtti sétáját gyakorolva. Mielőtt utolérném, azon morfondírozok magamban, hogyan szólítsam meg, ismervén tüskés természetét. Én se vagyok mindig a legszelídebb bárány, hát mert elég régen találkoztunk, igyekezzünk barátságosak lenni. Kedélyeskedő üdvözlésemre dicsértessék a Jézus Krisztussal válaszol, amit nem kell tőle komolyan venni, úgy látszik ő is kedélyeskedő kedvében van. Szép tavaszutó, de a nap már szúr. Amikor kijutunk a fák árnyéka alól, megtárgyalva a bambusz görbebot tulajdonságát, javaslom neki, ne a tűző napon folytassuk a sétát, de ő elszántan kaszálja tovább az aszfaltot, nem törődve a pörkölő sugarakkal, azzal se, hogy elnyavalygom, nekem se tesz jót az erős nap, nekem, a hetvenen túlinak, mintha tudnám, hogy neki se, aki hozzám képest kisöcsém lehetne. Persze azt, hogy kisöcsém, ki se merem ejteni a számon, mert ismerve B. természetét, tüstént rávágná, hogy igen, bátyám, de nem az irodalomban! Abban a jelek szerint én vagyok az ő kisöccse . . . Már kint ballagunk a tűző napon, amikor megemlítem: látom, támogatást kapott a kéziratban lévő regényed. Igen, ötévi sorban állás után, válaszolja szelíd szemrehányással, jóllehet a szelídséget inkább a szép, ápolt szakállára lehetne ráfogni, mintsem olykor megnyilvánuló tüskés modorára. Talán ő is arra gondol, amire én: közeleg az idő, amidőn az elkészült mű szempontjából édes mindegy lesz, hogy kéziratban hever-e a szerző fiókjában, vagy kész könyvként porosodik a kiadó raktárában. És nemcsak itt nálunk, az úgynevezett peremvidéken, a nagy kulturális központokban is. Persze

a szerző szempontjából még akkor se lesz mindegy, hogy a műve kéziratban marad-e vagy könyvként eljut ama három–négy olvasóhoz, akikre az írók még sokáig bizton számíthatnak. Ilyen sötét gondolatok közepette jutunk el addig a sarokházig, amelynek az udvarából egy öreg galambdúc nyúlik fel. Hiába fordultam meg már erre ezerszer, most veszem észre először. Nézz csak oda, mondom a druszámnak, galambdúc! Tudom, válaszolja, ismerem, üresen áll már jó ideje. Legalább elfoglalhatják a verebek, mondom. Nem, válaszolja a druszám, se verebek, se más madarak nem költöznek bele. Ahogy mondtam, jó ideje üresen áll . . . Csak honnan tudja? – töprengek el később határozott állításán, amit éppúgy egyből elhittem neki, mint egy író jól megfogalmazott mondatát. Onnan tudja, jöttem rá nagy nehezen, hogy naponta erre sétál és – többek között – a galambdúcot is figyeli. Éspedig nemcsak úgy, kutyafuttában, hanem állandóan és alaposan, úgy, ahogy az író a tárgyát figyeli. Úgy, ahogy ő, B. azt a világot figyelte, amit a könyveiben előhívott, ábrázolt, megelevenített, újrateremtett. Egyszer talán, amikor már a valóságban nyoma se marad, ez a galambdúc is feltámad újra, mondjuk egy verssorban, mert nem lehet hiábavaló munka az, amit egy sétálgató, rossz lábával aszfaltot kaszáló író-költő figyelmével és kitartó megfigyelésével kitüntetett.

*

A rossz emlékű, a tíz-egynéhány évvel ezelőtti „felszabadulásról" elnevezett sugárutat a Šafarík utcával összekötő Pál pápa utcán közlekedem naponta, annak ellenére, hogy ez a lehetetlenségig földúlt utca épp a közlekedésre a legalkalmatlanabb. Úgy látszik, szeretek árkot ugrálni, gödröket és járműveket kerülgetni, mert mindegyikből itt annyi van, hogy alig férnek el egymástól. Hajdanában, amikor ezt az immár belvárosinak számító utcát kialakították, a folyamat aligha tarthatott tovább, mint most az útburkolat- és a csatornacsere. Az itt lakók áldhatják a városrendezőket. Én szerencsére nem lakom itt, csak naponta le-föl botorkálok benne. Az utcának tulajdonképpen Papp Pál volna a neve, de az ide tévedt járókelő a Pápa Pavlét olvashatja, fordíthatja Pál pápának is, miként jókedvemben jómagam. Pedig nincs is valami fergeteges jókedvem. A sugárút felől az utca elején állok egy lebontott ház előtt, aminek már csak a falai állnak. Szomorú dolog egy régi épületet, tanyát, templomot, iskolát, várat, hidat romokban látni. Ez itt egy

földszintes családi ház volt, mint csaknem mind véges-végig az utcában, látható még az egykori szobák helye, a falakon az utolsó meszelés nyoma, itt-ott a képek helye is, az örökre kihűlt tűzhely, egy kicsempészett falrész, valószínűleg fürdőszoba lehetett, ott bágyadozik az ajtóküszöb, amit ki-be járva annyiszor és annyian átléptek, ott van még a sötéten ásító kályhacsőlyuk a falban, a falban, amire most figyelek csak föl: nem téglából való, ahogyan az egy városi ház falához illene, még csak nem is vályogból, hanem, istenem, földből verték, tehát vert falú ház volt szegény, falait régi falverők húzták föl, falverőmesterek, akik talán ma már nincsenek még a falvainkban sem. Vert falú ház volt tehát az, amit itt a szemem láttára örökre eltakarítanak, hogy a helyére emeletes lakó- vagy irodaházat építsenek, vert falú, amilyen a szülőházam, s ennyi épp elegendő ahhoz, hogy az ember elérzékenyedjék. Hány és hány ilyen vert falú tanyaromot és falusi házromot láttam életemben, mind elszomorított, mind a mulandóság, az enyészet málló, porló emlékműve volt, egykori családi fészkek kihűlt, szétdúlt maradványa . . . Nem messze ezektől a romos falaktól, az utca ugyanezen oldalán, egy még ma is álló szép polgári házban lakott Gál László Újvidékre való költözésekor, keresem rajta a jelet, az emléktáblát, de hasztalan, ilyet a Futaki úti házon se találni, ahol később lakott, sem azon a neve nem tudom utcában lévőn, amelyikben annyiszor jómagam is a vendége lehettem, teljesen azonban mégsem feledkezett meg róla a város, egy utcadarabkát szántak neki a Vasút utca végén, a Lasla Galáét, amelyről az idetévedt gyanútlan csantavéri akár azt is gondolhatná, hogy ez a kopott kis utca Újvidék gálautcája. Amely városban még az utcák sűrű hálózatában kapott helyet egy Dózsa György, egy Arany János, egy József Attila, egy Adi Éva (Adijeva), legújabban pedig egy belvárosi közt, egy átjárót Zilahy Lajos. No meg Fehér Ferenc egy csöppnyi terecskét. Az az utca pedig, ahol most botorkálok és borongok a tájékozatlan gunarasiak vagy lukácsfalviak szemében a Szentatyáról kapta a nevét, tűnődhetnek is magukban, végigbukdácsolva ezen az utcán, hogyan történhetett meg ilyesmi épp a szerb Athénban, amiről ugyan nem sokat hallottak a bogarasi atyafiak, minthogy Papp Pálról sem, aki végül is ennek a régi szép, görbe, mára feldúlt és elcsúfított utcának a jogos névtulajdonosa.

*

Egy borsószemnyi bogár iparkodik át a kerékpárút egyik feléről a másikra, iparkodik a füves sáv felé, mintha tudná – valószínűleg tudja is –, hogy ott talál magának menedéket. Szeretném megbiztatni az esernyőm hegyével, hogy jobban igyekezzen, szedje még gyorsabban a lábát – jól látni majd kétméternyi magasságból is, hogy négy lába van –, szedje még gyorsabban, mert elgázolhatja egy bicikli vagy egy gyalogos, amilyen én vagyok, eltaposhatja szántszándékkal, akinek még egy bogár is az útjában van, aki utál mindent és mindenkit, gázolós kedvében legjobban talán önmagát; siess hát bogárka, mert rendkívül veszélyes terepre tévedtél, itt kerékpárok, motorbiciklik rohangálnak le-föl, meg rossz kedvű gyalogosok, akik undorral taposnak el minden útjukba kerülő férget, akik szemében te is féreg vagy, te csillogó páncélú bogárka, már irányítom is feléje az esernyőm hegyét, de hirtelen mégis meggondolom magam, egy ügyetlen mozdulattal fölfordíthatom, a hátára billenthetem, halálra rémisztheten a kis törtetőt, így inkább csak szavakkal biztatom, hogy fusson, még nem késő, abban a pillanatban egy motorkerékpár viharzik el előttem, majd elsodor magával, miközben szitkok szállnak felém, hogy nem tudok vigyázni, persze, hogy nem, mert nem magamra vigyázkodom, hanem egy kis bogárra, aki, ha én száznyolcvan centi magas vagyok, ő csak fél centi magas, tehát háromszázhatvanszor alacsonyabb, parányibb nálam, és menekül valahonnan valahová, mert félti a kis életét ebben a szörnyű, örökös zajban és betontengerben, vagy inkább azoknak az életét, akiket világra szeretne hozni, épp a nekik való fészket vagy menhelyet keresi, iparkodik is erejéhez képest, törtet előre, mint egy csöppnyi fekete páncélos, hajszálon múlott, hogy a lármás motoros el nem gázolta, úgy talán még nyoma se maradt volna a puszta aszfalton, így viszont, hála a Teremtőnek, életben maradt, s egy pillanatnyi megtorpanás, rémület után fut tovább, már el is érte a füves oázist, ahol majd a földbe fúrhatja magát, ha olyan a természete vagy fölmászhat egy fűszál hegyére, ahonnan fölröppenhet s messze szállhat, mint ujjad hegyéről a boldog katicabogár.

*

Hiába teszem le minden alkalommal a garast a lúdtoll meg a palavesső mellett, mégiscsak jó dolog az a számítógép. Nemcsak azért, mert a szemünk láttára hálózza be az egész világot, meg hogy az itt „feladott”

levél a következő pillanatban a címzett számítógépének a képernyőjén olvasható, hanem mert ezáltal jut kifejezésre az emberek „internetes önkifejezése", amiről ugyan nem nagyon tudom, mi fán terem, de én, aki még mindig kalamussal „internetezek", nem is tudhatom.

Ezek után következzék a számítógép dicsérete.

Mint köztudott, a *Magyar Szó* hírei, tudósításai nem annyi példányban jutnak el az olvasóhoz, ahány példányt a lapból kinyomtattak és eladtak, ez a számítógép jóvoltából sokkal több. És nemcsak Heténybe, Udvarszállásra, Gombosra egy-két napos késéssel (elvégre napilapról van szó), hanem Alaszkára, Máltára, Ausztráliába is, mégpedig, mert arrafelé villámgyorsan jár a „posta", késedelem nélkül. Így történt meg (s hasonló eset bizonyára nem először), hogy a fent említett lap egyik vasárnapi számában megjelent interjúra egy Ausztráliában élő volt hazánkfia fölfigyelt s másnap, hétfőn az volt az első dolga, hogy e-mail üzenetet küldjön az Újvidéken székelő interjúalanynak. Megkérve őt, hogyan juthatna hozzá annak az írónak a műveihez, akinek – az interjú szerint – most jelent meg a huszonötödik kötete. Tüstént futott az e-mail-es válasz, hogy így és így. Ha mind a huszonöthöz most már egy kicsit bajos lenne hozzájutni, a legfrissebbhez, a huszonötödikhez, meg esetleg az azt megelőzőhöz hagyományos módon, azaz repülőpostával a legrövidebb időn belül s ugyanazzal a küldeménnyel szívesen eljuttatjuk címére egyéb kiadványaink jegyzékét is, amelyből kívánsága szerint válogathat és rendelhet a tisztelt vevő.

Hogy csak ennyit közöljek a nagyvilággal, talán nem is ragadok golyóstollat (mert a palavesszőről és az acéltollról hosszas győzködés után ennél kötöttem ki). Egy kicsit a hiúság vitt rá, mert hát mi se vagyunk attól teljesen mentesek, igazándiból azonban valami más.

Ami a hiúságunkat illeti, illetve ez ügyben legyezi: ama huszonötödik kötet szerzője, akinek Ausztráliába szakadt földije minden eddig megjelent könyvét meg szeretné szerezni, mi volnánk. Valószínűleg most, a világhálón közölt *Magyar Szó*s interjúból értesült, hogy egyik otthon maradt földije immár a huszonötödik könyvével gyötri és untatja olvasóit, s ő még egyikhez se jutott hozzá. Itt a kivételes alkalom, hogy egyszerre mind a huszonötöt megvásárolja. Ilyesmi azért egy kicsit meghatja az írót, talán még egy hálatelt sóhaj is elhagyja az ajkát: lám, mégse volt egészen hiábavaló!

De igazándiból minket valami más hatott meg. Talán az, hogy még abban a gazdag Ausztráliában se felejti el az ember nyomorúságos szülőföldjét. Hogy még ott is ezt szereti. Erről álmodik. És hogy egykori földije, aki otthon maradt és könyveket ír, szövegeiben talán még az ő álomnál és emlékeinél is szebben felidézi a feledhetetlent.

Bárcsak ne csalódna ebben, ha abba a messzi kenguruországba megérkeznek azok a könyvek!

*

Mielőtt megkezdenénk a műsort – könyvbemutató, Pancsova, Petőfi Sándor Művelődési Egyesület –, kerülök egyet. (A ház előtt B. J. fölmutat a táblára: „Addig nem nyugszom, míg a Művelődési Egyesület elé oda nem vésetjük azt is, hogy Magyar!") Az utcasarkon befordulva két hatalmas, sudár törzsű japánakác, nemrég lefejezték őket, most alakítják koronájukat, mert szemmel láthatóan élni akarnak s még élni is fognak sokáig, ha hagyják őket. Néhány lépésnyire arrébb egy oldalház, zöld zsalugáteres ablakokkal, a falról a vakolat le van verve, valószínűleg azért, mert már erősen hullott róla, meg azért, hogy újra tapasszák. Az épület elején, bent az udvarban, torony meredezik az alkonyati ég felé. Templomtorony. Nahát, egy udvarba zárva még nem találkoztam templommal. A gondnok özvegyétől hamarosan megtudom, hogy a pancsovai reformátusok gyülekezete mára olyan kicsire zsugorodott, hogy ha egyszer mindnyájan eljönnének ide, akkor se töltenék meg a padsorokat, pedig ezekben, látom, véges-végig mindegyikben ott várják a híveket az ülőpárnák. Huszonnégyen, huszonhatan ha vagyunk ünnepnapokon, mondja a gondnok özvegye, aki a férje nemrégi halála óta látja el ezt a tisztet. Pedig valamikor itt paplak is volt, ugyanez még ma is áll, de jó ideje már üresen, teszi hozzá. Úgy látszik, gondolom magamban, már egy lépést se tud megtenni az ember Szabadkától Pancsováig, hogy mindenütt ne ugyanabba ütközzék: fogyogatunk. Talán akkor is fogyogatnánk, ha nyolcvankét évvel ezelőtt Trianon nem következik be, ami a mi vidékünkön immár nyolcvannégy éve tart. Tizennyolctól mindmáig. A sétámat folytatva viszont úgy tűnik, hogy itt sohasem volt Trianon, békés, hangulatos alföldi városban érzem magam, amely jószerivel még a Trianon előtt alakította ki máig megőrzött arculatát. A harmadik utcába befordulva egy újrafestett, szép, földszintes

polgári ház, most az adventisták imaháza egy otromba falfirkával és horogkereszttel az oldalán. Nem tudom, tizennyolc előtt, innen karnyújtásnyira, a Duna túlsó partján, az újonnan alakult állam fővárosának hány ilyen jómódú, csinos polgári háza lehetett. Ezen ugyan kár töprengeni, megszaporázom a lépteimet, mert kezdődik az est s még majd épp az marad el róla, akiért az egybegyűltek összesereglettek. Mert csakugyan összesereglettek, lehetnek vagy ötvenen, kétszer annyian, mint a reformátusok istentiszteletén, el is mondom nekik azon melegében, hogy nemrég Budapesten egy hasonló találkozásunkon, nem egy ilyen szerény művelődési házban, mint a Petőfi, hanem egy híres palotában, nem voltak reánk annyian kíváncsiak, mint most a pancsovai maradék magyarok. Pedig Budapesten milliószámra élnek magyarok, itt meg már csak, becslések szerint, négyezren maradtak. S ennek a négyezer léleknek immáron itt már se óvodája, se általános iskolája, se ipariskolája, se gimnáziuma, pedig mindez volt még a közelmúltban, Trianon ellenére is volt, de mára mind elsorvadt. Maradt a Petőfi Sándor Művelődési Egyesület s a helyi tévében heti fél órácska magyar műsor. És némi remény arra, hogy a Petőfit alapjaiból újjáépítik, kibővítik. Pancsovának ugyanis ez a harmadik magyar temploma az említett református és a katolikus templom mellett. Utóbbi ugyan közös a horvátokkal, bolgárokkal és más nemzetiségű katolikusokkal, istentisztelet azonban csak kettő van benne: az úgynevezett magyar és a horvát mise. Mindazonáltal nekem azon az estén – azon a feledhetetlen estén – úgy tűnt, hogy a pancsovai magyarság kapaszkodna minden szalmaszálba, az utolsóba is. Ezen szalmaszálak egyike – ne vegye senki dicsekvésnek! – ezúttal a bemutatott szerző könyvei voltak, amelyekből – láss csodát! – nemcsak Ausztráliába jutott el hírvivő, hanem Pancsovára is, mégpedig tekintélyes példányban. Ilyenkor vetődik fel az emberben a kérdés: vajon a legtöbbet és a lehető legjobbat adtad-e magadból azokban a könyvekben?